

Militærsosiologi

Krigføring er blitt en normal del av utenrikspolitikken. Når det skal handles, har politikerne en verktøykasse til rådighet, og i den inngår krigføring. Bruken av militære virkemidler er det politiske planleggere kaller en "opsjon", altså en mulig ressurs å trekke på, på linje med andre ressurser. Det ligger moralske føringar her. Krig dreier seg om å bryte ned motpartens vilje, og en av måtene man bryter ned vilje på, er å ta liv. Velger politikere å gå til krig, betyr det at de holder noe for å være så viktig at de vil ofre ikke bare andres, men også egne borgeres liv for det. Dette er avgjørelser som nødvendigvis gjelder oss alle, for når Norge går til krig, er det "vi" som går til krig. Vi er faktisk i krig i skrivende stund. Krig er et sentralt samfunnsanliggende, som det er på tide at også norske sosiologer gjør til sitt studieobjekt.

Redaksjonen i *Sosiologi i dag* håper med publiseringen av dette temanummeret å yte en skjerv til dette. Vi lever opp til tidsskriftets navn ved å presentere noe ganske nytt i norsk sosiologi – militærsosiologi. Som Thor Christian Bjørnstad påpeker i nummerets første artikkel, ble det stille på dette området etter at Aubert publiserte sin pionerartikkel om hemmelige organisasjoner. Av arbeider publisert internasjonalt av virksomme og etablerte norske sosiologer, finner vi bare ett – Lars Mjøsets om verneplikten. Dette er i seg selv oppsiktsvekkende. Historisk sett er militærorganisasjonen ved siden av skatteinstituttet det første stedet der staten møter samfunnet. Da mongolene tok over den kjente verden for drøye fem hundre år siden, innførte de for eksempel et system der hver beseiret gruppe måtte avgi hver tiende mann til troppene.

Internasjonal militærsosiologi faller i to deler: sosiologiske studier av det militære feltet og studier av relasjonen militært felt–samfunnet for øvrig. Begge felter er, som Bjørnstad også påpeker, blitt gjort til gjenstand for studier, men da av statsvitere. Først ute var Institutt for administrasjon og organisasjon i Bergen, men resultatene av deres undersøkelser ble aldri publisert. Det ble først en kritisk masse over publikasjonene på 1990-tallet, og arnestedet var Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI). Hovedverket derfra er Ståle Ulriksens bok om den norske forsvarstradisjonen. Dette bidraget til den sivile Makt- og

globaliseringsutredningen er en konstruktivistisk historisk studie av tenkingen om militære forhold i Norge der hovedpoenget er at diskusjonen om løsrivelse fra Sverige på 1890-tallet produserte en forståelse av det militære ikke bare som forsvar, men som forsvar av nasjon og territorium. For nordmenn har det å krige siden den gang betydd å beskytte *landet* Norge, forstått som fjell og daler, klipper og knauser, altså som territorium. De som skulle beskytte territoriet, var folket. Det folket skulle beskytte territoriet mot, var Sverige. Bytter vi ut Sverige med Sovjetunionen, var det inntil for nylig så selv sagt at folkeforsvaret skulle beskytte norsk territorium mot en trussel østfra at det var vanskelig å vise hvor historisk spesifikk denne forståelsen av forsvar var. Alt dette er altså over – men det lever videre i forestillingen om ”forsvaret” i Norge som sosialt faktum.

Samtlige bidrag i dette nummeret er, direkte eller indirekte, innom Ulriksens arbeid. Tre av de fem som bidrar til temadelen har da også blitt veiledet, jobbet eller jobber fortsatt ved NUPI. Med unntak av Nina Grægers artikkel, handler bidragene som presenteres her, om relasjonen militært felt-samfunn, såkalte sivil-militære relasjoner. De to første artiklene tar for seg henholdsvis Telemarksbataljonen og jegersoldatene som spesifikt norske soldater, formet av spesifikt norske sosiale og geografiske forhold. Inger Skjelsbæk og Torunn Tryggestad diskuterer kvinnenes stilling i institusjonen det norske forsvar. De konkluderer med at det har vært mye preik om å få kvinner inn, men lite handling. Det norske forsvar har en av de laveste kvinneandelene i NATO. Hadde de vært sosiologer, hadde de også sett dette i sammenheng med at norsk arbeidsliv på de aller fleste felter henger etter resten av Europa, og faktisk også USA, hva kjønnssegregert arbeidsmarked angår. Nina Græger diskuterer konsekvensene av internasjonaliseringen av forsvaret for offisersprofesjonen, og den danske sosiologen Anders Petersens artikkel – under streken – handler om individualismens problem.

God lesning!

Iver B. Neumann

Cecilie Basberg Neumann, temaredektør